

Prof. dr hab. Andrzej Sakson

Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

**Opinia o dorobku naukowym dr Agnieszki Bielawskiej oraz o osiągnięciu naukowym pt.
„Polityka europejska niemieckich partii chadeckich po zjednoczeniu Niemiec” stanowiącym
podstawę do wystąpienia o nadanie stopnia doktora habilitowanego**

I. Charakterystyka dorobku naukowego

Dr Agnieszka Bielawska urodziła się 28 lipca 1977r. Studia z zakresu filozofii ukończyła w 2001r. w Instytucie Filozofii Uniwersytetu im. A. Mickiewicza (UAM) w Poznaniu. Obroniona praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. dr hab. Janusza Wiśniewskiego nosiła tytuł „Jezus u św. Augustyna i Marcina Lutra”. Poczynając od 2003r., po dwu latach pobytu badawczego na uniwersytecie w Poczdamie (stypendium DAAD), rozpoczyna studia doktoranckie na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa (WNPiD) UAM oraz w Collegium Polonicum w Słubicach. W 2007r. uzyskuje stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce w UAM na podstawie rozprawy doktorskiej pt. „Kościoły rzymskokatolicki i ewangelicki w RFN wobec integracji Polski z Unią Europejską”. Promotorem w przewodzie doktorskim był prof. dr hab. J. Wiśniewski. W 2009r. nakładem Wydawnictwa Adam Marszałek w Toruniu ukazała się na podstawie pracy doktorskiej monografia pt. „Kościoły rzymskokatolicki i ewangelicki w RFN wobec pojednania polsko-niemieckiego oraz integracji Polski ze Wspólnotami Europejskimi i Unią Europejską”.

W latach 2007 – 2008 zatrudniona była na stanowisku adiunkta w Collegium Polonicum w Słubicach. W okresie 2008-2018 pracuje na stanowisku adiunkta na WNPiD UAM. Od 2018r. zatrudniona jest na stanowisku starszego wykładowcy na tymże wydziale.

W latach 2008-2009 zatrudniona była w Wyższej Szkole Biznesu w Gorzowie Wlkp. Ukończyła roczne studia podyplomowe z zakresu administracji europejskiej na Fachhochschule fuer Verwaltung und Rechtspflege w Berlinie (2003r.).

Dorobek naukowy dr Agnieszki Bielawskiej jest obszerny i różnorodny. Liczy on ogółem 51 publikacje o charakterze naukowym, które powstały po uzyskaniu stopnia doktora (dwie publikacje ukazały się po złożeniu dokumentacji habilitacyjnej i zostały dołączone do dokumentacji). Na dorobek ten składają się opracowania zwarte, części prac

zbiorowych, artykuły w czasopismach naukowych, współredakcje prac zbiorowych, głównie w języku polskim.

W skład osiągnięcia naukowego zatytułowanego „Polityka europejska niemieckich partii chadeckich po zjednoczeniu Niemiec” wchodzi następujący cykl publikacji:

- monografia pt. „Koncepcja unii politycznej niemieckiej chadecji na tle politycznego i gospodarczego rozwoju Unii Europejskiej (1990-2017)”. Poznań 2019, licząca 352 strony;
- pięć rozdziałów w pracach zbiorowych, które ukazały się w latach 2010-2018 w wydawnictwach naukowych z Wrocławia, Torunia i Poznania;
- cztery artykuły opublikowane w macierzystym środowisku naukowym, tzn. w „Przeglądzie Zachodnim” (dwa opracowania) oraz w „Roczniku Integracji Europejskiej” w latach 2015-2018.

Żadna z publikacji stanowiących osiągnięcie naukowe nie ukazała się w języku obcym oraz poza granicami Polski.

Kolejne główne nurty zainteresowań badawczych habilitantki to:

- stosunki polsko-niemieckie. W obrębie tych zainteresowań mieści się sześć opracowań w języku polskim dotyczących bilateralnych stosunków polsko-niemieckich w latach 2005-2011. Dotyczą one wpływu budowy Gazociągu Północnego na relacje dwustronne (2005-2009), relacji w Unii Europejskiej (2006-2009), w tym z uwzględnieniem bezpieczeństwa energetycznego UE (po wyborach parlamentarnych w Polsce w 2007r.). Kolejne dwa opracowania dotyczą relacji Polska-Niemcy z uwzględnieniem polskiej prezydencji w Radzie UE w 2011r. oraz normalizacji tych stosunków rozumianych jako „trwały proces”;
- Polska wobec reformy Unii Europejskiej. W tym nurcie badań przedłożono do oceny trzy publikacje dotyczące polskiej polityki wobec demokracji i legitymizacji władzy w UE (2007-2010), roli Niemiec w Polskiej prezydencji w Radzie UE oraz polskiego dyskursu politycznego na temat Traktatu ustanawiającego Konstytucję dla Europy;
- funkcjonowanie uniwersytetów europejskich. W sześciu opracowaniach uwzględniono uniwersytecką współpracę transgraniczną pomiędzy Polską a Niemcami, Procesu Bolońskiego w UE oraz nauki o polityce w RFN. Dwa opracowania ukazały się w języku angielskim a jedno w języku niemieckim (w polskich wydawnictwach; teksty te ukazały się równocześnie w polskiej wersji językowej). W tym nurcie badań mieszczą się trzy współredakcje prac zbiorowych (w tym jedna w języku angielskim wydana w wydawnictwie niemieckim);
- Kościół i wartości europejskie. Cykl pięciu publikacji nawiązuje do tematyki rozprawy doktorskiej oraz porusza m.in. takie kwestie jak stosunek polskiego Kościoła

rzymskokatolickiego do przystąpienia Polski do UE. Jedna publikacja ukazała się w języku angielskim w polskim wydawnictwie;

- państwo i jego ustroje w starożytności. W dwu opracowaniach (jedno w języku angielskim opublikowane w polskim wydawnictwie) poruszona jest kwestia państwa (polis) w starożytnej literaturze i filozofii.

Po złożeniu dokumentacji habilitacyjnej ukazały się dwa artykuły: „Niemiecka chadecja wobec integracji Turcji w kontekście kryzysu migracyjnego („Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka”, nr 1,2019) oraz „Christian Democrat Policy in the face of the influx of Syrian immigrants to the Federal Republic of Germany (2015-2017)” („Rocznik Integracji Europejskiej”, 2019). Obie te publikacje nawiązują do głównego nurtu badawczego habilitantki, stanowiącego osiągnięcie naukowe.

Wielce znamienny jest fakt, iż w zestawieniu dorobku naukowego z ostatnich 13 lat nie znalazła się żadna recenzja pracy naukowej. Jest to przejawem szerszego, a wielce moim zdaniem niepokojącego zjawiska, jakim jest niechęć badaczy do pisania recenzji czy omówień (o artykułach recenzyjnych nie wspomnę) pracy innych badaczy (pomijam liczbę punktów jakie można uzyskać za tą trudną i odpowiedzialną aktywność naukową, szczególnie w przypadku krytycznych artykułów recenzyjnych). Świadczyć to może o relatywnie niewielkiej skłonności do zapoznawania się z najnowszą literaturą, szczególnie z publikacjami ukazującymi się zagranicą.

Ogólny dorobek publikacyjny habilitantki charakteryzuje się relatywnie niewielkim „poziomem umiędzynarodowienia” (jedynie dwie współredakcje ukazały się poza granicami Polski, natomiast cztery prace opublikowane w języku angielskim i jedna w języku niemieckim ukazały się w polskich wydawnictwach).

Dr A. Bielawska uczestniczyła w dwu krajowych projektach badawczych (nie pełniąc w nich funkcji kierowniczych).

Ogółem uczestniczyła w 22 konferencjach naukowych. Zwraca uwagę fakt, iż aż w 18 przypadkach konferencje te odbywały się w Słubicach i Poznaniu, czyli w macierzystym miejscu zatrudnienia. Habilitantka jedynie w czterech przypadkach uczestniczyła w konferencjach w innych ośrodkach akademickich: Wrocław i Zielona Góra. Ani razu nie uczestniczyła w konferencji zagranicznej oraz ani razu nie wygłosiła referatu w języku innym niż polski. Fakt ten, w połączeniu z informacją, iż wszystkie artykuły w czasopismach naukowych ukazały się w Polsce, wywołuje zdziwienie i zastanowienie. Jest ono tym większe, iż habilitantka mając duże kompetencje językowe była związana zawodowo z Collegium Polonicum w Słubicach, które przez lata stanowiło modelowy przykład polsko-niemieckiej transgranicznej współpracy naukowej. Tu w latach 2012 – 2019 działał Polsko-Niemiecki Instytut Badawczy, wspólna placówka uniwersytecka Polski (UAM, którego częścią jest Collegium Polonicum) i Niemiec (Uniwersytet Europejski Viadrina we Frankfurcie nad Odrą).

Spektakularny upadek tego instytutu świadczy o fasadowości tego typu działań oraz braku wsparcia ze strony czynników politycznych po obu stronach Odry.

O pozycji naukowej habilitantki świadczy ograniczona liczba cytowań oraz niewielki index innych wskaźników (JCR, WoS, Index Hirscha). Dr A. Bielawska jest członkiem komitetu redakcyjnego „Środkowoeuropejskich Studiów Politycznych” oraz recenzentką czasopisma „e – Politikon”.

Habilitantka od lat prowadzi zajęcia dydaktyczne, m. in. z zakresu integracji europejskiej, filozofii i etyki polityki, logiki czy geografii politycznej. Była promotorem prac licencjackich, recenzentką prac magisterskich oraz promotorem pomocniczym jednej rozprawy doktorskiej. Przyczyniła się do popularyzacji nauki (m.in. wygłaszała referaty na spotkaniach w szkołach średnich, uczestniczyła w festiwalach nauki). Uzyskała nagrodę indywidualną III stopnia Rektora UAM za osiągnięcia w pracy naukowej i dydaktycznej. Jest członkiem PTNP. W latach 2008-2009 była opiekunem studenckiego Naukowego Koła Filozoficznego w Collegium Polonicum.

Ogólna aktywność naukowa, w tym działalność dydaktyczna mieszczą się w normach niezbędnych do wszczęcia postępowania habilitacyjnego. Słabszą stroną dorobku jest niewielka aktywność międzynarodowa.

II. Uwagi o osiągnięciu naukowym

Problem aktywności i zaangażowania Niemiec w Unii Europejskiej, czyli polityka europejska zjednoczonych Niemiec po 1990r., w tym koncepcje europejskie niemieckich partii chadeckich, stanowi ważny i aktualny problem badawczy. Nasi zachodni sąsiedzi, jako najsilniejsze gospodarczo państwo w Europie, odgrywają obecnie zasadniczą rolę w dynamice procesów integracji i dezintegracji UE. Stanowisko Niemiec w tych procesach odgrywa istotne znaczenie dla całej UE oraz dla poszczególnych ich członków. Polityka Niemiec, będącym największym partnerem handlowym Polski, śledzona jest z dużym zainteresowaniem nad Wisłą.

Podsumowaniem wieloletnich badań nad polityką europejską niemieckich partii chadeckich (CDU/ CSU) po zjednoczeniu Niemiec jest licząca 352 strony monografia pt. „Koncepcje unii politycznej niemieckiej chadecji na tle politycznego i gospodarczego rozwoju Unii Europejskiej (1990-2017)”, Poznań 2019 oraz cykl dziewięciu opracowań opublikowanych w różnych pracach zbiorowych i czasopismach. W tym nurcie badawczym mieszczą się także dwie najnowsze publikacje, które ukazały się w 2019r., już po złożeniu dokumentacji habilitacyjnej.

Celem głównym monografii (oraz jak można się domyślać całego monotematycznego cyklu 10-12 publikacji) jest „ukazanie głównych kierunków ewolucji chadeckiej koncepcji unii politycznej w latach 1990-2017, ze szczególnym uwzględnieniem jej powiązań z Unią Gospodarczą i Walutową” (str. 11). „Zamierzeniem pracy” jest także „zwrócenie uwagi na wpływ przedstawicieli partii chadeckich na decyzje dotyczące integracji politycznej, gospodarczej i ich pogłębienia, które są podejmowane przez rząd federalny” (str. 11) w UE.

Nieco inaczej autorka formułuje przedmiot badań, których celem jest ukazanie koncepcji niemieckich partii chadeckich w sprawach integracji europejskiej (str. 10). Cel, zamiar oraz przedmiot badań, podobnie jak kwestie metodologiczne nie są w powyższy sposób przedstawione w przypadku artykułów. Jest to „obiektywny” ale utrudniający element oceny całego monotematycznego dorobku naukowego. W monografii autorka poprawnie formułuje hipotezę główną oraz siedem hipotez szczegółowych i sześć pytań badawczych (str. 11-12).

Monografia składa się z pięciu rozdziałów oraz wstępu i zakończenia. Układ rozdziałów jest spójny i logiczny. W obszernym wstępie (str. 7-20) autorka wyszczególnia przedmiot badań, problemy badawcze, cel pracy, hipotezy, metodologię oraz strukturę pracy. Szkoda, że autorka wstępu nie umieściła w nim podpunktu dotyczącego stanu badań oraz nie dokonała krytycznej jego analizy (na str. 19 wymienia szereg nazwisk poszczególnych badaczy ale bez odwołania się do ich prac).

Rozdział pierwszy dotyczy wewnętrznych uwarunkowań polityki europejskiej w Niemczech oraz dyskusji nad „modelem Europa”: europejski dom, Stany Zjednoczone Europy, Europa regionów, Europa narodów czy też Europa regionów i narodów. Kolejny, fundamentalny z punktu widzenia tematu pracy rozdział, odnosi się do koncepcji, doktryny i programowych podstaw polityki europejskiej chadeków. Autorka silnie personalizuje tę politykę, dokonując szczegółowych analiz przez pryzmat chadeckich kanclerzy oraz znaczących polityków CDU/CSU. W tym kontekście pojawia się pytanie, co jest ważniejsze w ideologii, doktrynie partyjnej: poglądy kanclerza czy gremiów partyjnych? Autorka w tej kwestii nie zajmuje klarownego stanowiska. Jest to szczególnie widoczne w szeregu artykułach habilitantki, gdzie eksponowane jest nazwisko kanclerz Angeli Merkel i jej rola sprawcza w niemieckiej polityce europejskiej.

Rozdział trzeci, czwarty i piąty dotyczy spraw szczegółowych, tzn. chadeckiej koncepcji unii politycznej, Unii Gospodarczej i Walutowej oraz fiskalnej w kontekście kryzysu strefy euro. Całość pracy wieńczy zakończenie oraz niezwykle obszerna, licząca pięćdziesiąt stron bibliografia (str. 302-352), w której dominuje zestaw licznych dokumentów urzędowych (traktaty i protokoły, akty prawne, orzeczenia, wystąpienia niemieckich polityków, programy partyjne, itp.). Zdecydowanie mniej jest monografii (str. 335-339) i artykułów naukowych (str. 339-342).

Poziom merytoryczny monografii jest wysoki. Dominuje w niej analiza z pogranicza filozofii politycznej i politologii. Istotnym elementem pracy jest również opis podejmowanych zagadnień wspierających w sposób logiczny i uporządkowany analizę i wyjaśnienie podejmowanej tematyki. Wysoki warsztat badawczy prezentowany jest w analizach dotyczących spraw szczegółowych (rozdziały czwarty-szósty). Autorka przytacza szereg drobiazgowych informacji, które poddaje wnikliwej analizie.

Za główną słabość monografii uważam nieuwzględnienie (lub marginalne potraktowanie) takich kwestii jak proces rozszerzenia UE oraz kryzys migracyjny zapoczątkowany w 2015r. Obie te kwestie były szeroko dyskutowane nie tylko w gronie niemieckiej chadecji. Sprawy te zasługiwałyby na analizę w postaci oddzielnych rozdziałów. Habilitantka częściowo uzupełnia te braki w cyklu publikacji artykułowych, ale dotyczą one z reguły wycinkowych zagadnień (np. problem przystąpienia Turcji i Polski do UE, czy fali migracji z Syrii do Niemiec w 2015r.). W monografii autorka pisze o stanowisku FDP w sprawie „Osterweiterung” (str. 52-54), brak natomiast takich odniesień wobec SPD. W stosunku do CDU/CSU są to relatywnie krótkie rozważania (str. 116-122).

Wiele ważnych wydarzeń wpływających na rolę Niemiec w UE zostały tylko zasygnalizowane. Kryzys migracyjny w Europie w latach 2015-2016 okazał się jednym z ważniejszych wydarzeń w historii integracji europejskiej. Podobnie było z wojną na Ukrainie, Brexitem, falą terroryzmu czy wzrostem tendencji populistycznych i ksenofobicznych.

Szkoda, że autorka rozważań na temat akcesji Turcji do UE nie poprzedziła je uwagami na temat historycznych relacji pomiędzy tym krajem a Niemcami. Podobną uwagę poczynić można w przypadku państw Europy Środkowo-Wschodniej (Niemcy w roli „advokata” tych państw).

Najważniejszym osiągnięciem habilitantki jest udowodnienie w procesie badawczym tezy o istotnej roli niemieckich partii chadeckich w procesie integracji UE zarówno w ujęciu wewnątrz niemieckim jak i międzynarodowym. W tym kontekście należy stwierdzić, że dorobek naukowy ma charakter politologiczny. Autorka poprawnie posługuje się warsztatem teoretyczno-metodologicznym, właściwie formułuje hipotezy badawcze i poddaje je poprawnej weryfikacji. Właściwie przedstawia wnioski końcowe wynikające z całości pracy. Monografia napisana jest językiem zrozumiałym, a myśli precyzowane są w sposób przejrzysty, choć wywody nie zawsze są uporządkowane.

Pomimo obszernej literatury przedmiotu wykorzystanej w monografii, celowe byłoby sięgnięcie do szerszej literatury na temat ideologii i tożsamości europejskiej. Tytułem przykładu wymienić można prace takich autorów jak:

- Andrzej Kwilecki, „Idea zjednoczenia Europy. Polityczno-socjologiczne aspekty integracji zachodnioeuropejskiej”, Poznań 1969;

- Erhard Cziomer, „ Historia Niemiec 1945-1991. Zarys rozwoju problemu niemieckiego od podziału do jedności”, Kraków 1992;
- „Rola Niemiec w procesie integracji Polski z Europą”, red. J. Holzer i J. Fiszer, Warszawa 2001;
- Marek A. Cichocki, „Problem politycznej jedności w Europie”, Warszawa 2012.

Szkoda, że habilitantka nie sięgnęła do różnorodnej i ważnej twórczości Jerzego Krasuskiego na temat dziejów Niemiec i integracji europejskiej.

III. Konkluzje

Stwierdzam, że dorobek naukowy dr Agnieszki Bielawskiej odpowiada kryteriom ustawowym dotyczącym przyznania stopnia doktora habilitowanego. Wnoszę o dopuszczenie habilitantki do dalszych etapów postępowania habilitacyjnego.

A handwritten signature in blue ink, reading "Andrzej Salis". The signature is written in a cursive, flowing style.

Poznań, dnia 29 marca 2020r.